

повідомлення, маніпулятивні технології, усвідомлювати користь та шкоду від використання мас-медіа у повсякденному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барішполець О. Т., Голубева О. Є., Найдьонова Л. А. Практикум «Медіакультура»: Робочий зошит курсу за вибором для учнів 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів. / наук. ред. Л. А. Найдьонова. Київ : Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. 2013. 100 с.
2. Голованова Н. В. Медіапростір як важливий чинник побудови інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2017. Вип. 1 (51). С.27-35
3. Грачев Г., Мельник И. Манипулирование личностью: Организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия. Алгоритм. 2002. 163 с.
4. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. Москва : ЧеРо, Издательство МГУ, 1997. 344 с.
5. Марута Н. О., Маркова М. В. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання. *Український вісник психоневрології*. 2015. Т. 23, вип. 3. С. 21–28
6. Сидоренко Е. В. Тренинг влияния и противостояния влиянию. Санкт-Петербург : Речь, 2002. 256 с.
7. Шейнов В. П. Скрытое управление человеком. Психология манипулирования. Минск : Харвест, 2000. 848 с.

Мороз М.

Науковий керівник – проф. Радчук Г. К.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ В СТАРШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Актуальність проблеми. Однією з найважливіших соціально-психологічних характеристик особистості в старшому шкільному віці є її самооцінка. Самооцінку можна вважати важливим регулятором не лише внутрішнього світу людини, але і спонукальною силою зовнішньої поведінки. Рівень самооцінки особистості має вплив на всі сторони життя, а ще є індикатором психічного благополуччя чи неблагополуччя. У психологічних дослідженнях самооцінку трактують як емоційно-оцінювальну складову Я-концепції. Вона виступає як центральний компонент особистості, характеризує своєрідність внутрішнього світу.

Мета статті. Емпірично дослідити самооцінку учнів старшого шкільного віку.

Самооцінка, як зазначав Р. Бернс, виступає як емоційно-оцінювальний компонент Я-концепції. Це афективна оцінка, яка може мати різну інтенсивність, оскільки конкретні риси образу Я можуть викликати більш чи менш сильні емоції, пов'язані з їх прийняттям чи засудженням [1].

У вітчизняній психологічній науці самооцінку розглядають як компонент самосвідомості, що функціонує як її частина. Такий підхід пов'язаний із функцією самосвідомості, що полягає у спрямуванні поведінки особистості [5]. Таким чином, самооцінка відображає ступінь розвитку в індивіда почуття самоповаги, відчуття власної цінності і позитивного ставлення до всього того, що входить до сфери його Я. Самооцінка – цінність і значущість, котрі індивід приписує собі в цілому та окремим сторонам своєї особистості, поведінки, діяльності, комунікації; відіграє роль важливого особистісного утворення і одного з центральних компонентів Я-концепції, вміщує у своїй побудові особистісні значення і смисли, систему ставлень і вартостей [2].

У старшому шкільному віці завершується формування самосвідомості, утворюється власна незалежна система самооцінювання і самоставлення, розвивається здатність проникати у внутрішній світ. В цьому віці школяр добре усвідомлює свою особливість і неповторність, у його свідомості відбувається переорієнтація із зовнішніх оцінок на внутрішні. Таким чином, формується власна Я-концепція, яка є стимулом до подальшого усвідомленого визначення своєї поведінки [4, с. 93]. Самооцінка старшокласників проявляється зі змістової сторони. Вони вже здатні при оцінці себе проаналізувати різні сторони власної особистості. У дослідженнях було виявлено, що нема значних відмінностей між дівчатами і хлопцями у здатності до адекватного само оцінювання [3, с.24-25].

З метою виявлення особливостей самооцінки в старшому шкільному віці було проведено експериментальне дослідження, участь в якому взяли 80 учнів 10-11 класів віком 14-17 років. Серед них 54 дівчат і 26 хлопців.

Проведена діагностична робота з використанням методики кількісного виміру самооцінки С. Будасці дозволила встановити рівень і адекватність самооцінки. Отримані дані свідчать про те, що у 35 % респондентів самооцінка є середньою і адекватною. Це означає, що в такому випадку суб'єкт правильно оцінює свої можливості і здібності, досить критично ставиться до себе, прагне реально дивитися на свої успіхи і невдачі, намагається ставити перед собою досяжні цілі, які можна здійснити на ділі. Іншими словами, адекватна самооцінка є збалансованою критичною оцінкою свого спілкування, поведінки, діяльності і переживань.

У 38 % опитаних рівень самооцінки є високим. Такі учні високо оцінюють власні можливості і ставлять перед собою великі цілі. Адекватну самооцінку (з тенденцією до завищення) можна прирівняти до позитивного ставлення до себе, самоповаги, прийняття себе, відчуття власної повноцінності. Таким чином, у 73 % опитаних старшокласників діагностується наявність значного позитивного зв'язку між Я ідеальним і Я реальним.

Проте, у 10 % старшокласників було встановлено високий рівень самооцінки, що характеризується неадекватністю. Люди із завищеною самооцінкою гіпертрофовано оцінюють свої достоїнства, ставлять перед собою більш високі цілі, ніж ті, які вони можуть реально досягти, у них високий рівень домагань, що не відповідає їх реальним можливостям. Здорові якості особистості: гідність, гордість, самолюбство – перероджуються в зарозумілість, марнославство, егоцентризм. Неадекватна самооцінка своїх можливостей і завищений рівень домагань обумовлюють надмірну самовпевненість. У 17% досліджуваних спостерігається низька самооцінка з тенденцією до неадекватного заниження її рівня. Зазвичай, це призводить до невпевненості в собі, боязкості, неможливості реалізувати свої здібності. Такі люди не ставлять перед собою важкодоступні цілі, обмежуються рішенням повсякденних завдань, занадто критичні до себе.

Низька самооцінка (з тенденцією до заниження) може бути пов'язана з негативним ставленням до себе, неприйняттям себе, відчуттям власної неповноцінності. При заниженій самооцінці людина характеризується невпевненістю в собі. Невпевненість, часто об'єктивно необґрунтована, є стійкою якістю особистості і веде до формування у людини таких рис, як смиренність, пасивність, «комплекс неповноцінності».

Також можна прослідкувати відмінності у розвитку самооцінки у дівчат і хлопців (рис. 1).

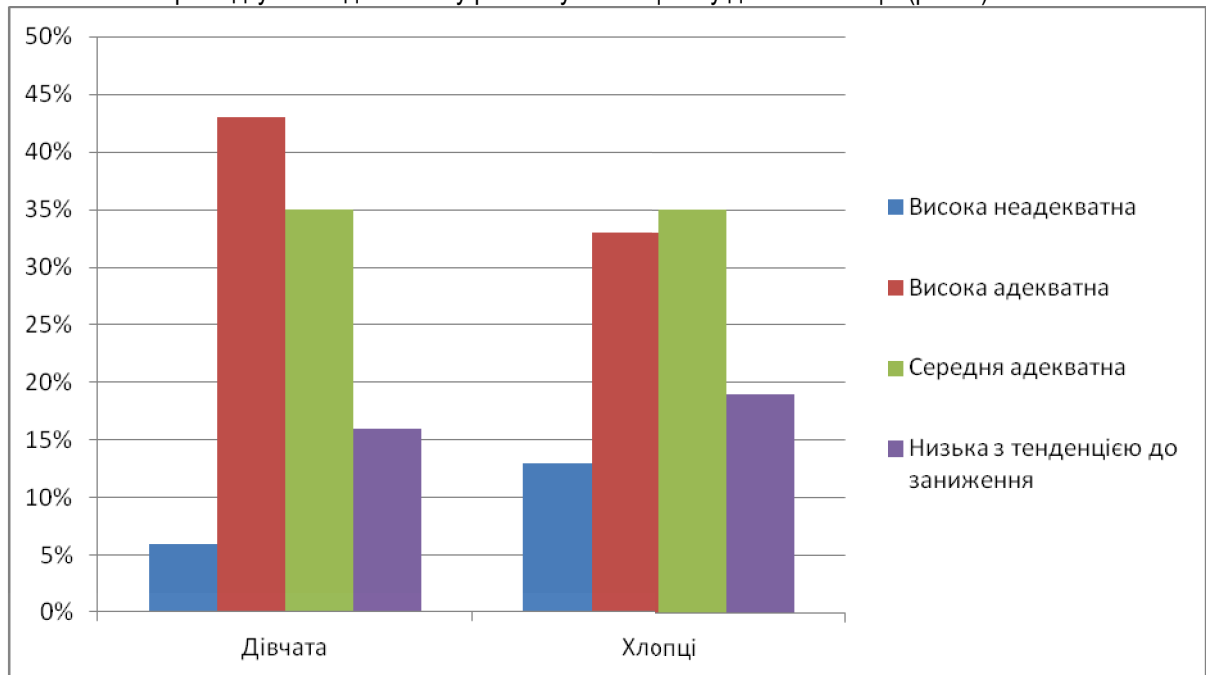

Рис.1 Відмінності рівнів розвитку самооцінки у дівчат і хлопців старшого шкільного віку

У 43 % дівчат встановлено високий рівень адекватної самооцінки, натомість у хлопців – 33 % опитаних характеризуються високим рівнем розвитку самооцінки. Висока неадекватна самооцінка зустрічається у 6 % дівчат і у 13 % хлопців. Показник середньої адекватної самооцінки в обох категоріях є однаковим і відповідає 35 %. А низька самооцінка з тенденцією до заниження була діагностована у 16 % дівчат і у 19 % хлопців. Таким чином, значних відмінностей у розвитку самооцінки за гендерним показником не було виявлено.

Також у роботі було використано методику Дембо-Рубінштейн у модифікації Прихожан, яка дозволяє встановити не тільки рівень самооцінки, але і рівень домагань у старшокласників. За результатами діагностики було встановлено, що у 24 % респондентів рівень самооцінки є дуже високим. Завищена самооцінка вказує на певні відхилення у формуванні особистості. Це може бути ознакою особистої незрілості, невміння правильно оцінити результати своєї діяльності, порівнювати себе з іншими; така самооцінка може вказувати на суттєві викривлення у формуванні особистості – "закритості для нового досвіду", нечутливості до своїх помилок, невдач, зауважень та оцінок інших (рис. 2).

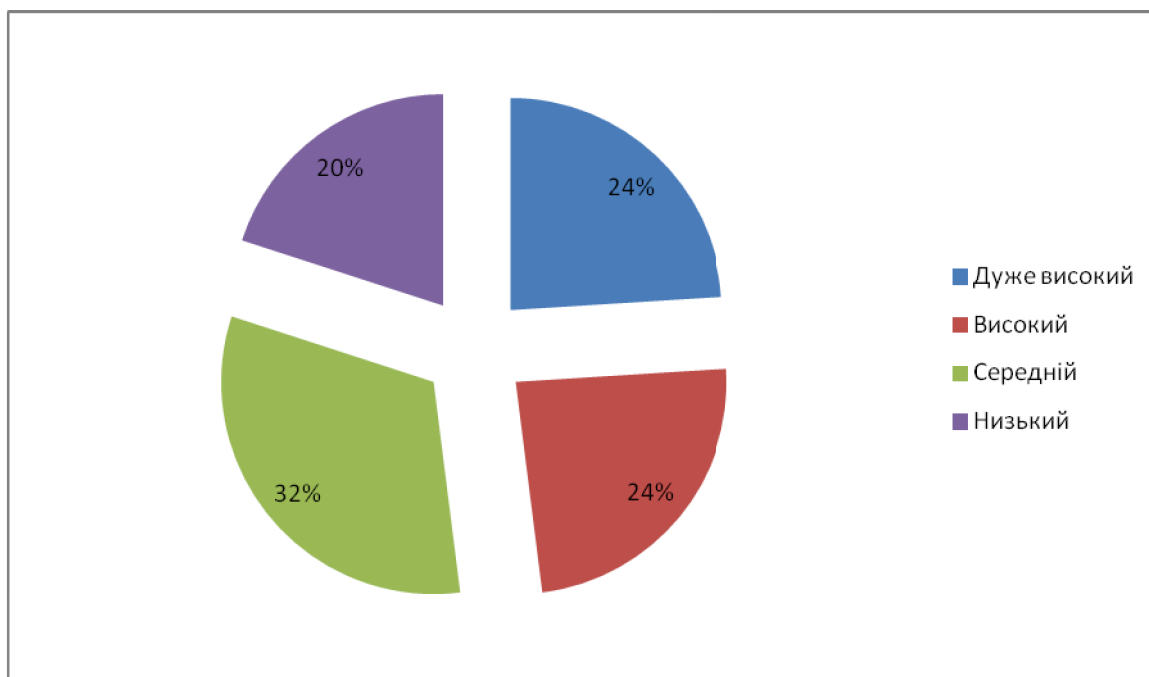

Рис. 2 Рівень самооцінки у старшокласників

У 24 % опитаних рівень самооцінки є високим, проте адекватним, а у 32 % – самооцінка середня. Такі показники вказують на реалістичність уявлень досліджуваних про себе. Відповідно, для 20 % старшокласників властивий низький рівень самооцінки. Отриманий результат свідчить про неблагополуччя у розвитку особистості. Ці учні складають "групу ризику". За низькою самооцінкою можуть ховатися два абсолютно різних психологічних явища: справжня невпевненість в собі і "захисна", коли декларування (самому собі) власного невміння дозволяє не докладати ніяких зусиль для досягнення цілей.

Також, було визначено рівень домагань у старшокласників. Отримані результати дозволяють судити про адекватність самооцінки і є одним із чинників, що на неї впливають. Так, у 40 % досліджуваних було встановлено дуже високий рівень домагань. Це вказує на нереалістичне, некритичне ставлення учнів до власних можливостей. Отриманий показник є характерним для раннього юнацького віку, проте потребує психологічної корекційної роботи (рис. 3).

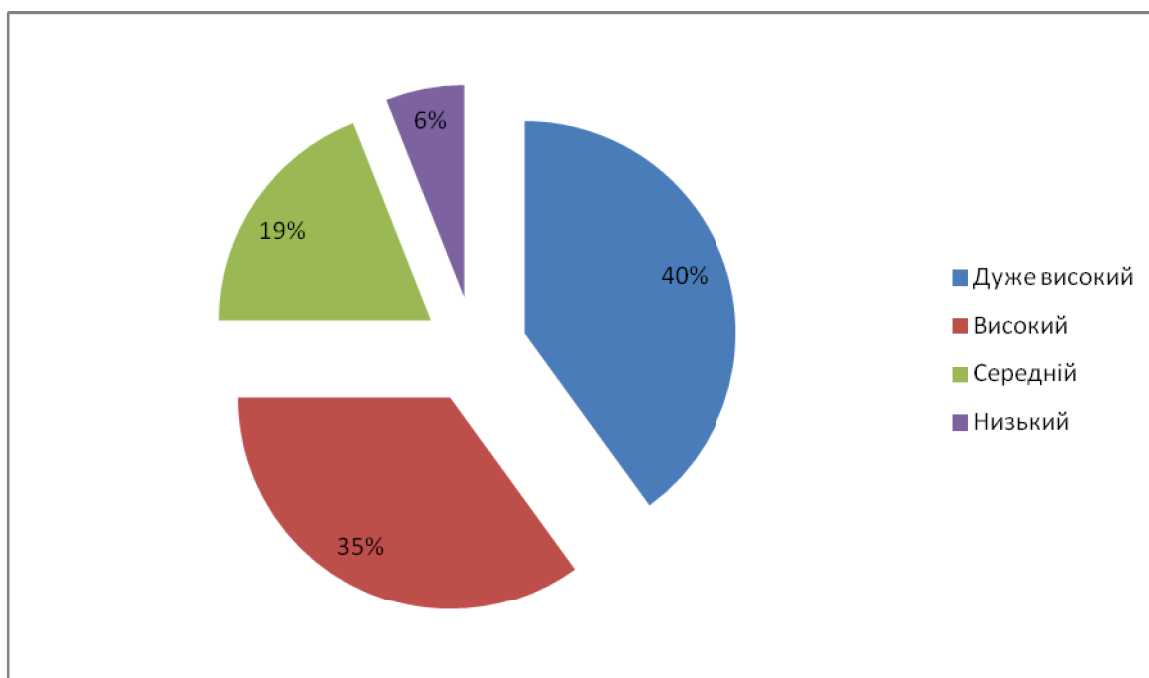

Рис. 3 Рівень домагань у старшокласників

Найбільш оптимальним є високий рівень домагань, такий результат властивий для 35 % респондентів. Він вказує на віру у власні сили і можливість ставити перед собою високі цілі.

У 19 % старшокласників було виявлено середній рівень домагань, що відповідає нормі. І лише у 6 % діагностовано якість має низький рівень прояву.

Висновки. Отже, емпіричне дослідження показало, що більшості респондентів притаманний високий або середній рівень самооцінки, що вказує на те, що для них характерний позитивний зв'язок між Я ідеальним і Я реальним. Проте, значній частині досліджуваних властивий нереалістичний високий рівень домагань, що негативно впливає на адекватність самооцінки.

Таким чином, у ранньому юнацькому віці самооцінка відіграє важливу роль у становленні особливості. Тому необхідно здійснювати корекційну роботу для її гармонізації у старшокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернс Р. Развитие Я - концепции и воспитание : пер. с англ. Москва, 1986. 421с.
2. Гуменюк О. Психологія Я - концепції. Тернопіль, 2002. 186 с.
3. Зозуляк-Случик Р. Психологічні особливості формування самооцінки підлітків. *Обрії*. 2015. № 1. С. 23–26.
4. Психология подростка: Полное руководство / ред. А.А. Реана. Москва, 2003. 432с.
5. Сидоров К.Р. Самооценка в психологи. Мир психологи. 2006. № 2. С. 224-234.

Хільковець О.

Науковий керівник - Олексюк В. Р.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО - ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ – ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

Навчання у вищому навчальному закладі для сучасної молоді є одним із найважливіших періодів життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівця. Адаптація до змінених соціальних умов та нової навчальної діяльності є нагальною потребою для кожного студента-першокурсника.

Студентський вік – це етап формування самосвідомості й власного світогляду, прийняття відповідальних рішень, людської близькості, коли цінності дружби, любові є першорядними. Крім того, даний вік характеризується як період набуття досвіду самостійних рішень, в якому створюються оптимальні суб'єктивні умови для формування навичок самоосвітньої діяльності, а також реальних життєвих планів, які виникають в результаті чіткого підпорядкування цілей.

Відповідно до важливості навчання сучасної молоді, підготовки їх до майбутньої професійної діяльності особливо гостро постає питання адаптації першокурсників до даного процесу, що впливає на загальну успішність становлення майбутнього фахівця.

Встановлено, що адаптація студентів-першокурсників до навчально-виховного процесу у ВНЗ є складним багаторівневим процесом пристосування до нових умов діяльності й спілкування, який супроводжується інтеграцією кожного з них з освітнім середовищем, прийняттям цінностей, норм, стандартів поведінки.

Адаптація студентів-першокурсників як процес активного засвоєння існуючих соціально-педагогічних норм, відносин, цінностей мікросоціуму, є етапом і компонентом соціальної адаптації особистості, її соціалізації, впливає на їх перебіг й зумовлює їх ефективність як у конкретних умовах вищого навчального закладу, так і в подальшому розвитку індивіда. Вона зумовлюється всією сукупністю зовнішніх та внутрішніх умов і чинників, які в діяльності кожної окремо взятої особистості можуть мати різну силу впливу, залежно від об'єктивних чи суб'єктивних факторів.

Однак адаптація молоді до навчання у вищому закладі освіти супроводжується не тільки успішним подоланням основних етапів даного процесу, а й певними труднощами, які є визначальними для студентів-першокурсників.

До основних проблем, що викликають ускладнення процесу адаптації студентів-першокурсників, відносяться: *соціальні* та *соціально-психологічні* (зміна соціального оточення; особливості спілкування з новим оточенням; невміння будувати відносини в колективі; нові побутові умови (проживання у гуртожитку та ін.); недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідність самостійно приймати рішення; низька самооцінка; невміння вибирати раціональний режим праці та відпочинку); *навчальні* (відсутність навичок самостійної роботи; невміння конспектувати; відсутність вміння контролювати свої знання; прогалини в отриманих (шкільних) знаннях; зростання обсягу та складності навчального матеріалу); *професійні* (нечітка професійна мотивація; нерозуміння важливості та доцільності вивчення деяких дисциплін для формування професійних знань фахівця; сумніви щодо правильного вибору майбутнього фаху; недостатня психологічна готовність до оволодіння обраним фахом).

Подолання зазначених труднощів у кожного першокурсника відбувається індивідуально, тому рівень адаптації залежить від того, наскільки сформовані показники, що сприяють ефективному входженню студента у нове середовище.